

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΤΙΚΗ

Τζωρτζ Φρέντερικ Άμποτ, *Λαϊκός Μακεδονικός Πολιτισμός*, προ-
λεγόμενα Ευάγγελος Αυδίκος, Εισ.-μτφ.-σχόλ. Παύλος-Πάικος Ι.
Τσουμής, εκδ. Στοχαστής, Αθήνα 2010.

Δεν είναι υπερβολή, ούτε μεγαλοστομία, αν πει κανείς ότι το βιβλίο *Λαϊ-
κός Μακεδονικός Πολιτισμός*, που κυκλοφόρησε πρόσφατα από τις εκδόσεις
«Στοχαστής», μεταφρασμένο στην Ελληνική από τον ιατρό κ. Παύλο-Πάικο
Τσουμή, αποτελεί πραγματικό πνευματικό άθλο. Ένα τέτοιο έργο ακόμα και
σήμερα θα ήταν πολύ δύσκολο να γραφτεί, πολύ περισσότερο όμως αν αναλογι-
στούμε ότι γράφτηκε λίγο μετά το 1900.

Ο συγγραφέας, καθηγητής στο Πανεπιστήμιο του Καίμπριτζ, στάλθηκε από
αυτό στη Μακεδονία σε μια εποχή ιδιαίτερης άνθησης της λαογραφίας στην
Ευρώπη. Το πρώτο δύσκολο εγχείρημα ήταν ότι, προκειμένου να έχει άμε-
ση πρόσβαση στο προς μελέτην υλικό, ο Άμποτ χρειάστηκε να μάθει τη Νέα
Ελληνική και μάλιστα ιδιαίτερα καλά, όπως προκύπτει από τον καρπό του
κόπου του. Αυτή ήταν όμως και η μικρότερη δυσκολία, αν φανταστεί κανείς
τις συνθήκες συλλογής και καταγραφής του υλικού: οι μετακινήσεις γίνονταν
συνήθως με κάρρα, υποζύγια ή και πεζή (υπάρχει μία μόνο μνεία τραίνου,
της γραμμής Θεσσαλονίκης-Σερρών). Οι ληστές, κυρίως Αλβανοί, ήταν πα-
νταχού παρόντες, πράγμα που καθιστούσε αναγκαία την κατοχή περιστρόφου.
Άλλοι κίνδυνοι ήταν οι ασθένειες, που αντιμετώπιζονταν όπως-όπως με ένα
μικρό φαρμακείο και σκόνη εντομοκτόνου. Τα μεγαλύτερα όμως, αλλά και πιο
επικίνδυνα προσκόμματα προέρχονταν από την τούρκικη διοίκηση: η μηχανή
Κόντακ ήταν «διαβολική», χάρτες και σημειώσεις γεννούσαν υποψίες κατα-
σκοπίας ή προπαγάνδας αριστερών ιδεών· παράλληλα, πολλοί λαϊκοί άνθρω-
ποι δίσταζαν ν' ανοίξουν συζήτηση, όταν έβλεπαν τον συγγραφέα να κρατάει
σημειώσεις, φοβούμενοι ότι θα μπουν σε μπελάδες. Έτσι, τους Τούρκους υπαλ-
λήλους ο Άμποτ ή τους απέφευγε διά του «καμουφλάζ» (φορώντας δηλαδή
φέσι!) ή, αν τα πράγματα γίνονταν σκούρα, με την αποτελεσματικότερη των

μεθόδων: το μπαχτσίσι. Υπήρχαν όμως και άλλοι, απρόσμενοι κίνδυνοι, όπως, στη Θεσσαλονίκη, η βίαιη αντίδραση μιας νέγρας στη φωτογράφησή της, αφού πίστευε ότι επέφερε τον θάνατο (το ίδιο ακριβώς περιστατικό μου αφηγήθηκε φίλος Γερμανός φιλόλογος, που παραλίγο να λυντσαριστεί από τσιγγάνους στη Μικρά Ασία, περί το 1960, καθώς πίστευαν ότι, φωτογραφίζοντάς τους, «τους παίρνεις την ψυχή»).

Κατά το πρότυπο των αδελφών Grimm, ο Άμποτ κάνει λαογραφία της πηγής, καταφεύγει δηλαδή στον λαό που έχει κρατήσει ατόφιο το απόθεμα των παραδόσεων, γι' αυτό και χαρακτηρίζει σαρκαστικά τον εαυτό του «ξένο συλλέκτη ανοησιών». Τις πληροφορίες του τις αντλεί, κατά κύριο λόγο, από απλούς ανθρώπους (π.χ., ένα ράφτη, κάποιους αγωγιάτες ή και μία μάγισσα, που, όπως λέει χιουμοριστικά, «έδειξε τη διαβολική της κακία φροντίζοντας να πεθάνει πριν τη συναντήσω»). Προνομιακός τόπος συλλογής πληροφοριών είναι βεβαίως και τα χάνια, όπου εύκολα ανοίγονται συζητήσεις με τους ταξιδιώτες που διανυκτερεύουν σ' αυτά. Αυτό όμως δεν σημαίνει ότι περιφρονεί και τους λογίους: αναφέρεται έτσι στον φιλόλογο Τζηκόπουλο, που του έδωσε πολύτιμες πληροφορίες, αν και συγκαταβατικά, αφού, προσκολλημένος στους αρχαίους κλασικούς, θεωρούσε τα της λαογραφίας «ανοησίες και χάσιμο χρόνου». Αντίθετα, ο επίσης φιλόλογος Ζωγραφίδης, πολύ πιο ανοιχτόμυαλος, διακρινόταν για τον θαυμασμό του για τις λαϊκές παραδόσεις.

Το υλικό που έχει συγκεντρώσει ο Άμποτ είναι τεράστιο και πολυποίκιλο. Σχετικά με τον κύκλο των εποχών, π.χ., βρίσκουμε παροιμίες για τον καιρό, τις εκάστοτε γεωργικές εργασίες, καθώς και αφελείς, αλλά ενδιαφέρουσες παρετυμολογίες (ο Γενάρης ονομάζεται έτσι, διότι τότε γεννούν τα ζώα, ο Φλεβάρης, διότι τότε γεμίζουν οι φλέβες των υπόγειων νερών...). Βρίσκουμε, επίσης, έθιμα συνδεόμενα με τις μεγάλες αλλά και τις μικρές εορτές, καθώς και με σημαντικά περιστατικά του βίου (βάπτιση, γάμος, κηδεία...). Μεγάλο ενδιαφέρον παρουσιάζει η πίστη των Μακεδόνων στις Μοίρες, όπως και άλλες δεισιδαιμονίες: καλικάντζαροι, βρυκόλακες (ή «βάμπιροι»), πάσης φύσεως φαντάσματα, στοιχειά του σπιτιού, νεράιδες, φυλαχτά, φόβος για το κακό μάτι... Εξίσου σημαντική είναι η καταγραφή μαγικών επικλήσεων για το σταμάτημα της ανομβρίας, διαφόρων λαϊκών θεραπειών, καθώς και τρόπων μαντείας (υδρομαντεία, μολυβδομαντεία, κλήδονας, ωμοπλατοσκοπία – στην οποία, ειρήσθω εν παρόδω, κατέφευγε και ο – βαλλόμενος σήμερα! – Κολοκοτρώνης, διάβασμα του φλυτζανιού...). Και το συναρπαστικό αυτό μωσαϊκό συμπληρώνεται με δημοτικά τραγούδια, παροιμίες, αινίγματα και παιχνίδια.

Από την έρευνα του Άμποτ προκύπτει καθαρά η σύνδεση της Μακεδονίας με την κλασική αρχαιότητα, ελληνική και – δευτερευόντως – λατινική. Έτσι, για να περάσει ο νεκρός στον Άλλο Κόσμο, οι κάτοικοι τοποθετούν στο στόμα ή στο ρούχο του ένα νόμισμα. Το παίξιμο του ματιού σημαίνει έλευση ειδήσεων, καλών ή κακών, δοξασία που εντοπίζεται και στον Θεόκριτο («Άλλεται

ὄφθαλμὸς μὲν ὁ δεξιὸς· ἦρα γ' ἴδῃσῶ αὐτᾶν;»). Ομοίως, η «βάσανος» της φωτιάς για να αποδειχθεί η ειλικρίνεια του ὄρκου («και σίδερο καμένο να δαγκάσ' δεν τον πιστεύω» / «και στη φωτιά να πατήσῃ δεν θα τον πιστέψω») απαντάται και στην Αντιγόνη του Σοφοκλή. Η ευχή, επίσης, στον ἄρτι ταφέντα «γαῖαν ἔχοις ἐλαφράν», ανευρίσκεται, ὅπως παρατηρεῖ ο Ἄμποτ, και στην Ἀλκешτη του Ευριπίδη («κούφα σοι χθὼν πάνωθε πέσοι γύναι»), καθὼς και στον Μαρτιάλιο («sit tibi terra levis»). Αλλά και η «πανελλήνια» συμβουλή «μεγάλη μπουκιά να φας, μεγάλο λόγο μην πεις», ἔχει το αντίστοιχό της στην Αντιγόνη («μεγάλοι δὲ λόγοι μεγάλας πληγὰς τῶν ὑπεραύχων ἀποτίσαντες, γήρα τὸ φρονεῖν ἐδίδαξαν»), ἀλλὰ και στον Βιργίλιο και τον Κάτουλλο. Κληρονομιά, τέλος, ἀπὸ την κλασικὴ ἀρχαιότητα εἶναι και η πίστη στις ψυχές των τεθνεώτων (manes), ἀλλὰ και στους εφεστίους θεοὺς (λάρητες / lares).

Η δοξασία, ἐξάλλου, για το «ποδαρικό», καλὸ ἢ κακὸ, προέρχεται, κατὰ τον συγγραφέα, ἀπὸ την Παλαιὰ Διαθήκη (Γέν., Λ', 30).

Σε συνοριακές περιοχές, ὅπως η Μακεδονία, οι οσμώσεις με τους γειτονικούς λαοὺς εἶναι αὐτονόητες. Ἐτσι, ο Ἄμποτ εντοπίζει τη συνήθεια στενοὶ φίλοι να γίνονται σταυραδερφοί ἢ «μπράτιμοι» (<σλαβ. *robratim*), ἔθιμο που ἀπαντάται στη Σερβία και την Αλβανία· (ας μου επιτραπεί να παρατηρήσω, ἐδῶ, ὅτι το ἔθιμο τούτο ἐφτανε, παλαιότερα, μέχρι και την Πελοπόννησο). Σλαβικῆς προελεύσεως εἶναι και η προαναφερθεῖσα πίστη στην ὑπαρξὴ βρυκολάκων, ἐνὸς στοιχειοῦ που ονομάζεται «πρικολίτσα», των νυμφῶν που ονομάζονται «σαμοβίλες» (<σύμφυρση των σλαβ. λέξεων *samodiva* και *vila*, που σημαίνουν περίπου «νεράιδα»), καθὼς και η προσφορὰ ψωμιού και αλατιοῦ στην τελετὴ του γάμου και στην υποδοχὴ ξένου. Το παραμῦθι του Νάιντις, του ἐκθετου βρέφους, προέρχεται μάλλον ἀπὸ τους Βλάχους. Το γεύμα μετὰ την κηδεῖα θυμίζει, κατὰ τον συγγραφέα, τη σλαβικὴ τελετὴ *strava*, μπορεί να εἶναι, ωστόσο, και ἐπιβίωση του ἀρχαίου ἐλληνικοῦ «περιδείπνου». Ὅσον ἀφορὰ το τέλος των γλεντιῶν του γάμου, ο Ἄμποτ παρατηρεῖ ὅτι εἶναι ἴδιο με της Νότιας Ελλάδας ἀλλὰ και της Αλβανίας.

Ακόμα μεγαλύτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν, ἐντούτοις, κοινὰ στοιχεῖα με λαοὺς της Ευρώπης ἢ της Ασίας που δεν γειτνιάζουν με τη Μακεδονία ἢ ἀκόμη και ἀπέχουν πολὺ ἀπὸ αὐτήν. Ἐτσι, οι τελετές «Ντοντόλα» και «Περπερούνα» για το σταμάτημα της ἀνομβρίας ταυτίζονται με τις ἀντίστοιχες *Wasservogel* της Βαυαρίας και *Pfingstkönig* της Αυστρίας (την ἐπισήμανση αὐτὴ ἀντλεί ο Ἄμποτ ἀπὸ τον J. Grimm). Το σπάσιμο σταμνιοῦ ἢ κεραμιδιοῦ μετὰ την κηδεῖα, για να γυρίσει πίσω η ψυχὴ, ανευρίσκεται και στη Ρωσία, ἐνῶ τη δοξασία ὅτι τα φαντάσματα δεν μπορούν να περάσουν τρεχούμενο νερό ἔχουν και οι Σκῶτοι. Η πίστη ὅτι, ἀν περάσει γάτα πάνω ἀπὸ τον νεκρό, αὐτὸς θα βρυκολακιάσει, ἐντοπίζεται και στην Ἀγγλία· το αὐτὸ ἰσχύει και για τη δοξασία ὅτι παιδί γεννημένο με «τσίπα» (=εμβρυϊκὸ σάκκο) θα εἶναι τυχερό. Οι Μακεδόνες ἐξάλλου πιστεύουν ὅτι μαλλί ἀπὸ λυσσασμένο σκυλί θεραπεύει αὐτὸν που δαγκώθη-

κε, αν μπει πάνω στην πληγή, δοξασία που απαντάται και στις σκανδιναβικές «Έδδες»· εδώ ο Άμποτ παρατηρεί καίρια ότι πρόκειται για αρχέγονη διατύπωση της βασικής αρχής της ομοιοπαθητικής «*similia similibus curantur*» («τα όμοια θεραπεύονται διά των ομοίων»). Από την άλλη μεριά, το ουρλιαχτό του σκύλου τη νύχτα ως προμήνυμα θανάτου που απαντάται ήδη στον Όμηρο, είναι πίστη κοινή και στους αρχαίους Σκανδιναβούς, στους σύγχρονους του Άμποτ Ιουδαίους, καθώς και στους Τούρκους. Πανευρωπαϊκή περίπου είναι η δοξασία ότι οι κοκκινοτρίχηδες είναι, αν όχι δυσοίωνοι, τουλάχιστον κακού χαρακτήρα άνθρωποι.

Από τους μήνες, οι Μακεδόνες θεωρούν τον Μάιο ακατάλληλο για γάμο, δεισιδαιμονία που έχουν και οι Γάλλοι («*noces de mai, nocces de mort*» = «γάμος τον Μάιο, γάμος θανάτου») και, ας μου επιτραπεί να προσθέσω, και οι Ρώσοι. Από τις αποφράδες λεγόμενες ημέρες (*dies nefasti*) κοινή με άλλους λαούς έχουν οι Μακεδόνες την Παρασκευή, δηλαδή τη *Veneris dies* (= «ημέρα της Αφροδίτης») των Ρωμαίων, τη *Freitag* και *Friday* των Γερμανών και των Άγγλων, αντιστοίχως, (= «ημέρα της Freya», επίσης θεάς της γονιμότητας του γερμανικού παγανισμού), την οποίαν και οι Σλάβοι θεωρούν αποφράδα.¹

Εκτός όμως από τις προαναφερθείσες δοξασίες, κοινά στοιχεία της Μακεδονίας με ευρωπαϊκούς λαούς εντοπίζει ο Άμποτ στη λαϊκή μετεωρολογία, ακόμα και σ' ένα επιτραπέζιο παιχνίδι: έτσι, η πίστη ότι ο καιρός της Υπαπαντής θα κρατήσει σαράντα μέρες, ανευρίσκεται μέχρι και τη Σκωτία, ενώ το «τριόδι», παιχνίδι που σχεδιάζεται με κάρβουνο ή κιμωλία σ' επίπεδη επιφάνεια, έχει βρεθεί σε θράυσμα σε πλοίο των Βίκινγκς, αλλά αναφέρεται και στο Όνειρο θερινής νυκτός του Shakespeare.

Πέραν όμως της Ευρώπης ή της Εγγύς Ανατολής, ο Άμποτ, μπαίνοντας στον χώρο της εθνολογίας, εντοπίζει κοινά στοιχεία του μακεδονικού πολιτισμού και με «εξωτικούς» λαούς: όπως παρατηρεί, την πρακτική της ωμοπλατοσκοπίας, εκτός από τους Άγγλους και τους λαούς της Ηπειρωτικής Ευρώπης, μετέρχονται και οι Τάταροι και οι Ερυθρόδερμοι.

Ψύχραιμος και αντικειμενικός μελετητής, ο Άμποτ εμμένει στη διαχρονική και θεμελιώδη παρουσία του Ελληνισμού στη Μακεδονία, την οποίαν είχαν ήδη προ πολλού επισημάνει και ο Όμηρος και ο Σοφοκλής. Έτσι, κάποια ερείπια κοντά στους Φιλίππους ο λαός τα ονομάζει «Παλάτι του Μεγάλου Αλεξάνδρου». Ομοίως, άλλα ερείπια κοντά στο Σιδηρόκαστρο αποδίδονται στον Φί-

1. Ας μου επιτραπεί, εδώ, να επισημάνω ότι η γρουσουζιά της Παρασκευής έχει μάλλον ξεχαστεί στην Ελλάδα και θεωρείται ξενόφερτη (από ταινίες τύπου «Παρασκευή και 13» κ.λπ.), ενώ γρουσουζική ημέρα θεωρείται σήμερα κυρίως η Τρίτη. Παλαιότερα όμως τα πράγματα δεν είχαν έτσι, και όχι μόνον στη Μακεδονία. Στο δημοτικό όπου οι Τούρκοι θρηνούν την – επίσης βαλλόμενη σήμερα! – άλωση της Τριπολιτσάς, η συμφορά φτάνει στο αποκορύφωμά της μέρα Παρασκευή: «Τρίτη, Τετράδη χλιβερή, Πέφτη (=Πέμπτη) φαρμακωμένη / Παρασκευή ξημέρωσε, ποτέ να μ' είχε φέξει!»

λιππο· μεταξύ αυτών μάλιστα υπάρχει κι ένα πιθάρι, όπου ο βασιλιάς, κατά τη λαϊκή φαντασία, φύλαγε τον θησαυρό του. Στο κοντινό ποτάμι, πάλι, υπάρχουν κάποιες «πλάκες», όπου οι «βασιλοπούλες», οι κόρες δηλαδή του Φιλίππου, λεύκαιναν τα ρούχα τους (με τον τρόπο, εννοείται, της εποχής του Άμποτ!) Αλλά και στην πεδιάδα των Σερρών δύο τεράστιοι ογκόλιθοι αποκαλούνται «Πέτρες του Μεγάλου Αλεξάνδρου», ο οποίος υποτίθεται ότι τις είχε εκτοξεύσει εκεί, καθώς ζούσε «όταν ο Θεός αξίωνε τους αντρειωμένους». Ένα βουνό κοντά στα Στάγειρα ονομάζεται «Βουνό του Μεγάλου Αλεξάνδρου», ενώ το τοπωνύμιο «Λυμψιάδα» ετυμολογείται, από τον Άγγλο περιηγητή Ληκ, από το όνομα Ολυμπιάδα της μητέρας του Μεγάλου Αλεξάνδρου, ετυμολογία την οποίαν ο Άμποτ θεωρεί «αρκετά πιθανή». Παραλλήλως, ο Άμποτ καταγράφει ξόρκι, στο οποίο το όνομα του Μεγάλου Αλεξάνδρου χρησιμοποιείται ως αποτροπαϊκό των δαιμόνων των ανεμοστροβίλων, επισημαίνοντας καίρια την ταύτιση, κατ' ουσίαν, από τον λαό, του Μακεδόνα στρατηλάτη με τον Σολομώντα, που και αυτός επιστεύετο ότι είχε ισχύ επί των δαιμόνων. Άλλωστε, όπως παρατηρεί ο συγγραφέας, τα θρυλικά κατορθώματα του Αλεξάνδρου είχαν αποκρυσταλλωθεί από τη λαϊκή φαντασία – μετά από αναρίθμητες ανά τους αιώνες διασκευές – στη Φυλλάδα του Μεγάλου Αλεξάνδρου, δημοφιλέστατο ανάγνωσμα των κατωτέρων τάξεων και αναγόμενο πιθανώς στην Ιστορία του Ψευδο-Καλλισθένη. Ο θαυμασμός αυτός για τον Αλέξανδρο εντάθηκε ακόμη περισσότερο από το γεγονός ότι ο λαός τον μπέρδευε και με τον θρυλικό Σκεντέρμπεη που είχε εξεγερθεί κατά του σουλτάνου και τον είχε νικήσει επανειλημμένως.²

Όπως όμως προείπαμε, η ενότητα της Μακεδονίας με τον Ελληνισμό είναι διαχρονική και δεν περιορίζεται στην επιβίωση θρύλων περί τον Φίλιππο και τον Αλέξανδρο. Μακεδονικές λαϊκές πρακτικές και δοξασίες τις οποίες καταγράφει ο Άμποτ ανευρίσκονται, έως και απaráλλαχτες, στο νοτιότερο άκρο της ηπειρωτικής Ελλάδας. Τα «μερομήνια», μέθοδος πρακτικής μετεωρολογίας όπου ο καιρός των πρώτων 12 ημερών του Αυγούστου αντιστοιχεί στον καιρό των 12 μηνών της επόμενης χρονιάς, υπάρχουν και στην Πελοπόννησο, με τη μόνη διαφορά ότι εκεί ο κόσμος παρατηρεί τις 12 τελευταίες μέρες του ίδιου μηνός. Η φαγούρα στη μύτη ως προάγγελος επερχόμενης σωματικής τιμωρίας, το ουρλιαχτό του σκύλου τη νύχτα ως οινός θανάτου, και η πίστη ότι το κακό μάτι μπορεί να είναι προϊόν όχι μόνο φθόνου, αλλά και θαυμασμού, απαντώνται επίσης στην Πελοπόννησο. Το χαρακτηριστικότερο όμως από τα παραδείγματα αυτά είναι το απόσπασμα από ένα θρήνο κηδείας σε μορφή δημοτικού τραγουδιού τον οποίον ο Άμποτ κατέγραψε στην Ελευθερούπολη:

2. Η αφελής αυτή σύγχυση οφείλεται και στο ότι (Ι)σκεντέρ είναι η αραβική και η τουρκική απόδοση του ονόματος Αλέξανδρος, αφού τα δύο πρώτα γράμματα του ελληνικού ονόματος εξελήφθησαν ως το αραβικό άρθρο al.

«[...] Όντας θα με σηκώσουνε τέσσερα παλληκάρια,
να κρούεις το κεφάλι σου με πέτρες και λιθάρια. [...]
Όντας θα με πηγαίνουνε στης εκκλησιάς την πόρτα,
να βγάλεις μια φιλή φωνή να μαραθούν τα χόρτα».

Παραθέτω εδώ το αντίστοιχο απόσπασμα από θρήνο της Αχαΐας:

«[...] Όταν θα με σηκώσουνε τέσσερα παλληκάρια,
αν είσαι αγάπη και πονείς, πάρ' τους με τα λιθάρια.
Κι όταν θα με περάσουνε στης εκκλησιάς την πόρτα,
να βγάλεις μια φιλή φωνή να μαραθούν τα χόρτα».

Το βιβλίο του Άμποτ, που ούτως ή άλλως διαβάζεται με μεγάλο ενδιαφέρον, διανθίζεται και με κάποια κωμικά παράδοξα, τα οποία κάνουν την ανάγνωσή του ακόμη πιο ευχάριστη. Μαθαίνουμε έτσι για την ιδιαίτερη ευλάβεια των ληστών προς τον Αη-Γιώργη, τον οποίον θεωρούν προστάτη τους και στον οποίον αφιερώνουν το 1/10 των λαφύρων τους. Μαθαίνουμε, επίσης, ότι για το λύσιμο του κακού ματιού σε ζώα, που γίνεται με προσευχή, ο δερβίσης θεωρείται αποτελεσματικότερος του παπά, καθότι μάγος· και αυτόν όμως τον ανταγωνίζονται οι γύφτισσες, επίσης μάγισσες! Μία όμως αφήγηση φτάνει κυριολεκτικώς τα όρια του σουρρεαλιστικού: όταν έγινε η εκταφή κάποιου, τον οποίον ο αρχιεπίσκοπος της Θεσσαλονίκης, σε μια στιγμή οργής, είχε προ πολλού αφορίσει, το πτώμα βρέθηκε άλιωτο και ετάφη εκ νέου. Παρά τις προσευχές και τις δεήσεις, κατά την επόμενη εκταφή ο νεκρός βρέθηκε και πάλι ακέραιος. Απελπισμένη, η χήρα κατέφυγε στον αρχιερέα που είχε εκστομίσει την αρά και τον παρακάλεσε να τη λύσει, ώστε η ψυχή του συζύγου της να αναπαυθεί. Όμως, ο αρχιεπίσκοπος είχε εν τω μεταξύ ασπασθεί το Ισλάμ και λόγω του κύρους του είχε αναχθεί σε επικεφαλής των μουλάδων· καθώς όμως η οργή του κατά του νεκρού είχε πια μαλακώσει, υποσχέθηκε να κάνει ό,τι μπορούσε. Πήρε λοιπόν την άδεια του πασά, πήγε στον τάφο και είπε – τη χριστιανική! – ευχή λύσεως του αφορισμού. Αμέσως μετά, το πτώμα άρχισε να λιώνει. Το παράδοξο εδώ δεν βρίσκεται τόσο στην ευκολία μεταπήδησης από τη μία θρησκεία στην άλλη και τανάπαλιν, όσο στο ότι η λύσις του αφορισμού προέρχεται από κάποιον που είναι όχι απλώς αφορισμένος, αλλά έχει ο ίδιος αυτό-αφορισθεί: όντως, στην εκκλησιαστική γλώσσα «αφορίζω» σημαίνει «αποκόπτω από το σώμα της Εκκλησίας», πράγμα το οποίο έπραξε κατά τον χειρότερο τρόπο ο πρώην αρχιεπίσκοπος, ασπαζόμενος το Ισλάμ!

Πέραν του τεράστιου ενδιαφέροντος του βιβλίου, η έκδοσή του στην Ελληνική είναι, ειδικά στις μέρες μας, καταλυτική: το ιδεολόγημα, το οποίο πολλοί μεταμοντέρνοι «λαογράφοι» επιχειρούν πάση θυσία να επιβάλουν – φιμώνοντας συχνά κάθε αντίθετη φωνή –, ότι δηλαδή οι έννοιες «λαός» και «έθνος»

είναι κατασκευάσματα παλαιών σκοταδιστών φιλολόγων και ιστορικών και η λαογραφία επιστήμη νεκρή, καταδικασμένη να αντικατασταθεί από την ανθρωπολογία (αφού δεν υπάρχουν παρά μόνον άνθρωποι, άτομα!), έχει δεχτεί από τον Βρετανό λόγιο ένα συντριπτικό πλήγμα.

Δημήτριος Γ. Πεταλάς*

* ΣΗΜΕΙΩΣΗ ΤΕΤΡΑΔΙΩΝ:

Ο Δημήτριος Γ. Πεταλάς είναι Δρ. Συγκριτικής Μεσαιωνικής Φιλολογίας και μέλος της Ελληνικής Λαογραφικής Εταιρείας.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΣΤΟΧΑΣΤΗΣ

Βασική Βιβλιοθήκη / Τέχνη

ΑΛΕΞΗΣ ΝΤΕ ΤΟΚΒΙΑ
Η ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ ΣΤΗΝ ΑΜΕΡΙΚΗ

ΣΤΟΧΑΣΤΗΣ

ΛΟΥΚΑΣ ΑΒΕΛΟΣ

ΡΗΓΑΣ ΒΕΛΕΣΤΙΝΛΗΣ

ΣΤΑΘΜΟΙ ΚΑΙ ΟΡΙΑ ΣΤΗΝ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ
ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΣΥΝΕΙΔΗΣΗΣ
ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

ΜΙΑ ΠΡΟΣΤΑΣΗ ΜΕΓΑΛΗ

Ὁ ἄνθρωπος ὁ ἕκαστος ἐστὶν ὁ ἑαυτοῦ
ἄνθρωπος καὶ ἄνθρωπος, καὶ ἕκαστος ἐστὶν ἑαυτοῦ
ἑαυτοῦ ἄνθρωπος, καὶ ἑαυτοῦ ἑαυτοῦ
Νὺν ἔρχεται ὁ ἄνθρωπος, καὶ ὁ ἄνθρωπος
Τὸν ἄνθρωπον, καὶ ὁ ἄνθρωπος, καὶ ὁ ἄνθρωπος
ἑαυτοῦ ἑαυτοῦ ἑαυτοῦ ἑαυτοῦ
ἑαυτοῦ ἑαυτοῦ ἑαυτοῦ ἑαυτοῦ
ἑαυτοῦ ἑαυτοῦ ἑαυτοῦ ἑαυτοῦ
ἑαυτοῦ ἑαυτοῦ ἑαυτοῦ ἑαυτοῦ
ἑαυτοῦ ἑαυτοῦ ἑαυτοῦ ἑαυτοῦ

ΣΤΟΧΑΣΤΗΣ

Ζ.Α. ΜΠΡΙΓΙΑ - ΣΑΒΑΡΕΝ

Η ΓΑΣΤΡΟΝΟΜΙΑ
ΩΣ ΚΑΛΗ ΤΕΧΝΗ
Η ΦΥΣΙΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΓΕΥΣΗΣ

ΣΤΟΧΑΣΤΗΣ

ΓΚΡΑΝΒΙΑ

ΣΚΗΝΕΣ
ΑΠΟ ΤΟΝ ΙΔΙΩΤΙΚΟ
ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΟ ΒΙΟ
ΤΩΝ ΖΩΩΝ

ΣΤΟΧΑΣΤΗΣ